

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Αθήνα, 18 Μαρτίου 2014

Ασχολούμενοι την τελευταία πενταετία εντονότατα με την αντιμετώπιση του σύνθετου οικονομικού μας προβλήματος έχουμε απομακρυνθεί από τα δρώμενα στα Βαλκάνια, ενώ παράλληλα είναι εμφανής η έλλειψη ελληνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, τόσο σε σχέση με τα εθνικά μας θέματα στον βαλκανικό χώρο, όσο και σε σχέση με τις διεθνείς εξελίξεις που διαγράφονται στα Βαλκάνια και γύρω από αυτά στο πλαίσιο των εσωτερικών ευρωπαϊκών διεργασιών, αλλά και στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης, οικονομικής κυρίως, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η δεκαετία που διανύουμε βρίσκει παγιωμένες τις αλλαγές που προέκυψαν στα Βαλκάνια με την κατάρρευση του κομμουνισμού, οι οποίες προσανατόλισαν τις πολιτικές των κυβερνήσεων των βαλκανικών κρατών, παλαιών και νέων, σύμφωνα με το πνεύμα που έχει εμπεδώσει η πεντηκονταετής και πλέον πορεία της Ευρ. Ένωσης, αλλά και σύμφωνα με τις υποδείξεις του νατοϊκού κατεστημένου, που προέκυψε ως επικυρίαρχος παράγοντας, όσον αφορά τους τομείς άμυνας και ασφάλειας.

Η Ελλάς απέκτησε αντί της τέως Γιουγκοσλαβίας των 23 εκ. κατοίκων έναν από άποψη μεγέθους πληθυσμού πιο βολικό γείτονα μόλις δύο εκ. κατοίκων, ενώ οι άλλοι δύο ευρωβαλκανικοί γείτονές μας, η Βουλγαρία και η Αλβανία υστερούν επίσης σημαντικά σε μέγεθος πληθυσμού έναντι της Ελλάδος. Τα νέα Βαλκάνια απέκτησαν εκτός από ανοικτά σύνορα αρκετά νέα χαρακτηριστικά, που προσέδωσαν στις τέως κομμουνιστικές βαλκανικές χώρες νέες ταυτότητες, γενικώς πιο συμβατές με τις ελληνικές προσδοκίες, όσον αφορά τις μελλοντικές διμερείς μας σχέσεις με αυτές και με το μέλλον των Βαλκανίων γενικότερα.

Στα ανατολικά μας η μη φίλη, αλλά τυπικά σύμμαχος, εθνικιστική Τουρκία φρόντισε να επωφεληθεί άμεσα από τη νέα τάξη πραγμάτων στα Βαλκάνια και με ούριο ατλαντικό άνεμο ανέπτυξε μια περιφερειακή εθνική στρατηγική με κύριο χαρακτηριστικό την πρόθεσή της, αξιοποιώντας το ισλαμικό της χαρτί, να περικυκλώσει την Ελλάδα και να την πλήξει όταν θεωρήσει τον χρόνο κατάλληλο δεδομένου ότι οι επεκτατικές της προτεραιότητες αφορούν ελληνικό νησιωτικό χώρο και τη δυτική Θράκη.

Η ελληνική διπλωματία έδειξε και συνεχίζει να δείχνει, ότι δεν έχει αντιληφθεί το βάθος των αλλαγών που έχουν πραγματοποιηθεί στις τρεις βόρειες γειτονικές μας χώρες και συμπεριφέρθηκε προς αυτές έχοντας περισσότερο κατά νου την παλιά κομμουνιστική ταυτότητά τους και λιγότερο την επιθυμία τους να αντιμετωπιστούν επί ίσοις όροις από την υπερέχουσα κοινωνικά, οικονομικά και σε επίπεδο διεθνούς status Ελλάδα. Ακόμη και η συμπεριφορά των Ελλήνων επιχειρηματιών που εγκαταστάθηκαν αμέσως μετά τις καθεστωτικές αλλαγές στις βαλκανικές χώρες και οι οποίοι ήταν ουσιαστικά «το πρώτο ζωντανό δείγμα» της σύγχρονης Ελλάδος εκεί ήταν υπερφίαλη συμπεριφορά νεόπλουτων και μάλιστα απέναντι σε ανθρώπους νεόπτωχους με καταπιεσμένη ψυχολογία.

Η σύγχρονη «ισχυρή Ελλάδα» των δανεικών άφησε τον χρόνο να κυλίσει κάνοντας μόνο αποσπασματικές κινήσεις που δεν αποτελούσαν κάποια συγκεκριμένα βήματα ελληνικής εθνικής στρατηγικής, αλλά συνιστούσαν περισσότερο αρωγή σε «μεγάλους φίλους» προκειμένου να τοποθετηθούν οι νέες βαλκανικές κυβερνήσεις σε «σωστή τροχιά». Δυστυχώς, η κάθε «σωστή τροχιά» στην οποία ωθούσαμε και εμείς κατ' επιθυμίαν τρίτων την εκάστοτε βαλκανική κυβέρνηση δεν εξυπηρετούσε υποχρεωτικά και τα ελληνικά συμφέροντα και δεν ήταν λίγες οι φορές που δόθηκε προτεραιότητα στα «συμμαχικά» συμφέροντα, ενώ δεν προσεγγίστηκε δεόντως η άλλη πλευρά για προώθηση αμοιβαίων διμερών συμφερόντων.

Έστω και αργά, με τμήμα του Ελληνισμού στην Κύπρο υπό κατοχή και με ένα αυθάδες casus belli να μην αφήνει αμφιβολίες για τις προθέσεις του πονηρού Ανατολίτη, πρέπει να αποφασίσουμε τι μας συμφέρει μακροχρονίως μια και οι γειτονικές μας χώρες βορείως των συνόρων μας δεν πρόκειται να μεταφερθούν στη Λατινική Αμερική και προβλέπεται να παραμείνουν γειτονικές μας όσο θα υπάρχει ο πλανήτης μας, τουλάχιστον με τη σημερινή του μορφή.

Αξιολογώντας τα σημερινά δεδομένα με βασικά κρίσιμα στοιχεία τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των γειτονικών μας λαών καταλήγουμε σε θετικά συμπεράσματα, όσον αφορά τη δυνατότητα της Ελλάδος να προσεγγίσει επιτυχώς τη Βουλγαρία και την Αλβανία και υπό αυστηρές προϋποθέσεις την ΠΓΔΜ, ώστε να καταλήξουμε μετά από συστηματική και επίμονη προσπάθεια σε εδραίωση αξιόπιστων φιλικών και συμμαχικών σχέσεων και με τις τρεις αυτές χώρες, οι οποίες ως άμεσα συνορεύουσες με την Ελλάδα

έχουν για μας αυξημένο ειδικό βάρος σε σχέση με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες.

Πιο σημαντική για την ασφάλειά μας προβάλλει μια ενδεχόμενη συμμαχία με την Βουλγαρία δεδομένου ότι και οι δύο ορθόδοξες χώρες συνορεύουν άμεσα με την ισλαμική Τουρκία, η οποία τις κράτησε στην οθωμανική υπανάπτυξη για περίπου επί μισή χιλιετία, ανάλογα με την περιοχή, αποψιλώνοντάς τες και πληθυσμιακά λόγω σφαγών και παιδομαζώματος. Πρόσθετα και οι δύο χώρες έχουν συμπαγή μουσουλμανική μειονότητα, στην οποία οι Τούρκοι έχουν καταφέρει να συμπεριλάβουν Πομάκους και Ρομά. Ουσιαστικά διμερή προβλήματα δεν υφίστανται πλέον μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας. Η όποια αντιπαλότητα μεταξύ των δύο χωρών εντοπίζεται σε αρνητικά αποθέματα ψυχικού φορτίου λόγω ιστορικών γεγονότων. Ήδη το 1976 ο Τ. Ζίβκωφ επισκεπτόμενος την Ελλάδα είπε, ότι η Βουλγαρία δεν είχε «καμία εδαφική αξίωση προς οποιαδήποτε βαλκανική χώρα συμπεριλαμβανομένης και της γειτονικής Ελλάδος». Μια ενδεχόμενη συμμαχία με την Βουλγαρία λογικά θα είναι επιθυμητή και από την Ελλάδα και από την Βουλγαρία δεδομένου ότι πρόσθετα στα ανωτέρω αντιμετωπίζουν και οι δύο χώρες οξύτατο δημογραφικό πρόβλημα, τόσο αριθμητικό, εφόσον οι πληθυσμοί τους μειώνονται, όσο και ποιοτικό, εφόσον ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού και των δύο χωρών είναι άνω των 65 ετών, σε αντίθεση με τον πληθυσμό της Τουρκίας που αυξάνεται ραγδαίως και ένα μεγάλο ποσοστό του είναι κάτω των 15 ετών, ενώ οι άνω των 65 ετών αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό.

Η συμμαχία των δύο χωρών κατά τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο θα πρέπει να πείσει για τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει μια σημερινή συμμαχία. Ένα άλλο κοινό σημείο της Ελλάδος και της Βουλγαρίας, κρατών-μελών της Ευρ. Ένωσης, αποτελεί η επιθετική ισλαμική δράση της Τουρκίας, που αποβλέπει μακροχρονίως σε εδαφικά κέρδη στις περιοχές των δύο χωρών στις οποίες διαβιούν τουρκογενείς πληθυσμοί. Ιδιαίτερα επιθετική εμφανίζεται η δράση του τουρκικού προξενείου στην Κομοτηνή, που ενθαρρύνεται από την αδράνεια των ελληνικών κυβερνήσεων.

Πρόσθετο κοινό σημείο της Ελλάδος και της Βουλγαρίας συνιστά η αντίθεσή τους στη «μακεδονική» πολιτική που έχουν ακολουθήσει όλες οι κυβερνήσεις της ΠΓΔΜ με αποκορύφωμα τον σημερινό πρωθυπουργό της χώρας των αγαλμάτων, ο οποίος έχει πολλαπλώς εκτραπεί και έχει εκνευρίσει τόσο τους πολιτικούς του

αντιπάλους όσο και μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ΠΓΔΤΜ. Με μια πιο ισορροπημένη κυβέρνηση στη συγκεκριμένη χώρα θεωρείται πιθανόν να ξεπεραστεί με λιγότερη δυσκολία το θέμα της ονομασίας της, κάτι που θα άνοιγε το πεδίο για πολύ στενή και χωρίς σύννεφα συνεργασία των δύο χωρών, η οποία δεν θα άφηνε περιθώρια για τουρκικές αρνητικές εμπλοκές.

Όσον αφορά την Αλβανία, προσφέρεται άνετα για στρατηγική συμμαχία δεδομένου ότι ήδη οι σχέσεις Ελλάδος – Αλβανίας διαθέτουν αρκετά ερείσματα ιδιαίτερα αξιοποιήσιμα. Πέραν του γεγονότος ότι οι Έλληνες συνιστούν τη μεγαλύτερη μειονοτική ομάδα στην Αλβανία, η συγγένεια μεταξύ των Ελλήνων και των Αλβανών είναι οφθαλμοφανής. Υπενθυμίζεται, ότι οι σημερινοί εθνικοί διαχωρισμοί, που αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία των εθνικών βαλκανικών κρατών μετά την απαλλαγή των αντίστοιχων περιοχών από τον τουρκικό ζυγό, δεν υπήρχαν επί τουρκοκρατίας. Τότε υπήρχαν οι Μουσουλμάνοι στη μια μεριά και οι Χριστιανοί στην άλλη. Η γλώσσα της εκκλησίας ήταν η ελληνική και δεδομένου επίσης ότι η αλβανική γλώσσα ήταν μόνο προφορική, είναι σαφές ότι οι μορφωμένοι Αλβανοί χρησιμοποιούσαν γραπτώς μόνο την ελληνική γλώσσα, την οποία φυσικά και μιλούσαν. Όπως αναφέρουν οι Αλβανοί ιστορικοί S. Pollo και A. Puto, το 1878 στα τρία πιο πολιτισμένα σαντζάκια της περιοχής (Αργυροκάστρου, Βερατίου και Αυλώνα) υπήρχαν 163 ελληνικά σχολεία, 80 τούρκικα και κανένα αλβανικό. Επίσης το εμπόριο χρησιμοποιούσε για αιώνες την ελληνική γλώσσα με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να είναι ουσιαστικά δίγλωσσοι. Ως εκ τούτου, η ελληνική γλώσσα, ως σημαντικότερος συνδετικός κρίκος των Ελλήνων και συγχρόνως «σήμα κατατεθέν» του ελληνικού πολιτισμού, σφυρηλάτησε τις συνειδήσεις, αλλά και τις συγγενικές σχέσεις, στις συγκεκριμένες ακριτικές περιοχές του βόρειου Ελληνισμού. Είναι ευρύτερα αποδεκτό, ότι όλη η περιοχή νοτίως του ποταμού Σκούμπη (Γενούσου) είχε επί πολλούς αιώνες χαρακτήρα ελληνικό. Ακριβώς πάνω στην ιδιαιτερότητα αυτή βασίστηκε και η προσπάθεια δημιουργίας κοινού κράτους όταν τον χειμώνα του 1877-1878 έγιναν στην Κωνσταντινούπολη σχετικές επαφές. Η επ' αυτού γραμμή της κυβέρνησης του Χ. Τρικούπη ήταν ο σχηματισμός δυαδικής μοναρχίας. Οι εξελίξεις στα Βαλκάνια λόγω του μακεδονικού προβλήματος δεν ευνόησαν κάποια θετική έκβαση των προσπαθειών

με αποτέλεσμα η Αλβανία να πάρει τον δικό της εθνικό δρόμο, που οδήγησε στην κήρυξη της ανεξαρτησίας της το 1912.

Σήμερα οι σύγχρονοι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα έχουν αποδείξει ότι μπορούν να ενσωματωθούν ομαλά στην ελληνική κοινωνία και να αποτελέσουν δημιουργική γέφυρα αλληλεγγύης μεταξύ των δύο χωρών. Το ότι υπάρχουν αγκάθια στις σημερινές σχέσεις δεν σημαίνει ότι πρέπει αυτά να αφεθούν να δηλητηριάσουν ολόκληρο το πλέγμα των διμερών μας σχέσεων. Αντίθετα, θεωρείται επιβεβλημένο να γίνει προσπάθεια μέσα σε ένα θετικό κλίμα συνεργασίας, ώστε τα υπάρχοντα αγκάθια να πάψουν να υφίστανται. Οι σημερινές συνθήκες, με την Αλβανία να είναι μέλος του NATO και ουσιαστικά υποψήφια χώρα για να ενταχθεί στην Ευρ. Ένωση, ευνοούν μια ενδεχόμενη προσπάθεια δημιουργίας στρατηγικής συμμαχίας μεταξύ Ελλάδος και Αλβανίας. Η Ελλάς έχει συμφέρον, όχι μόνο να αποτρέψει τις τουρκικές προσπάθειες να δημιουργηθεί επικίνδυνη εχθρική ατμόσφαιρα γύρω της, αλλά να δημιουργήσει συμμαχικά μέτωπα που θα είναι αποτρεπτικά των δόλιων τουρκικών προσπαθειών. Άλλωστε, το πρόσφατο και με υπερατλαντικές προτροπές ειδύλλιο μεταξύ Τουρκίας και Σερβίας πρέπει να διώξει κάποιες μονομερείς εμμονές και διπλωματικές φαντασιώσεις, ώστε να αποφεύγονται συναισθηματισμοί που δεν συνηγορούν υπέρ της προσπάθειας δημιουργίας συμμαχίας με την Αλβανία ή/και την Βουλγαρία και να δίνεται αποκλειστικά προτεραιότητα στο εθνικό συμφέρον. Οι φιλίες είναι κατάλληλες για τις προσωπικές σχέσεις, τα κράτη όμως πρέπει να πορεύονται με βάση το συμφέρον.

Πρόσθετα, το αλβανικό χαρτί εκτός από αξιοποίηση των διμερών σχέσεων προσφέρεται όπως και το βουλγαρικό και για χρήση επίλυσης επ' ωφελεία μας του προβλήματος που αντιμετωπίζουμε με την ΠΓΔΜ δεδομένου ότι οι σημερινές πολιτικές τριβές μεταξύ Αλβανών και Σλάβων στην εν λόγω χώρα εκτιμάται ότι θα λάβουν εκ νέου συγκρουσιακή μορφή, όταν η δυναμική του δημογραφικού προβλήματος στην περιοχή σε συνδυασμό με τις εκεί οικονομικοκοινωνικές συνθήκες φθάσει σε ένα κρίσιμο σημείο.

Τέλος, ακόμη και ως αγορές η Αλβανία και η Βουλγαρία μας συμφέρει να διάκεινται φιλικά προς την Ελλάδα δεδομένου του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτουμε λόγω της άμεσης γειτνίασης. Ήδη το 2009 (πριν την κρίση) η αξία των ελληνικών εξαγωγών στην Αλβανία είχε φθάσει στα 515 εκ. ευρώ και το 2012 η αντίστοιχη αξία ξεπέρασε τα 415 εκ. ευρώ, ενώ η αξία των ελληνικών

εξαγωγών το 1991 έφθανε μόλις στα 12 εκ. δολλάρια. Αντίστοιχα, η Βουλγαρία ήταν το 2012 ο τέταρτος προορισμός των ελληνικών εξαγωγών και η αξία τους ξεπέρασε το 2012 το 1,5 δισ. ευρώ, ενώ το 1990 είχε φθάσει μόλις στα 53 εκ. δολλάρια.

Εκτός των διμερών σχέσεων και οι πολυμερείς σχέσεις σε βαλκανικό επίπεδο έχουν πολλές πτυχές που μπορούν να καλλιεργηθούν θετικά και αποτελεσματικά με εξειδικευμένα εργαλεία, δηλαδή με θεσμούς που όχι μόνο δεν θα θίγουν, αλλά θα διευκολύνουν την εντός της Ευρ. Ένωσης αλληλοπροσέγγιση των βαλκανικών κρατών προκειμένου να οδηγηθούν σε επιτυχία συγκροτημένες προσπάθειες εφαρμογής μιας στρατηγικής για τα Βαλκάνια, που θα επιτρέψει μια πιο ακίνδυνη πορεία της Ελλάδος προς το μέλλον.

Με σκοπό την σε μακροχρόνια βάση προώθηση της ενδοβαλκανικής συνεργασίας προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα μακροχρόνια ελληνικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, πρέπει να ληφθούν πρωτοβουλίες για τη δημιουργία διαβαλκανικών θεσμών, που θα δημιουργήσουν προϋποθέσεις συντονισμένης ανάπτυξης και αλληλοϋποστήριξης. Η Ελλάς έχει συμφέρον να υφίστανται διευρυμένα βαλκανικά συμφέροντα εντός της Ευρ. Ένωσης, που θα της επιτρέπουν να υπολογίζει σε μία πιο αλληλέγγυα δυτική Ευρώπη, αλλά και σε μία ουσιαστικότερη βαλκανική αλληλεγγύη. Ως εκ τούτου, έχει κάθε λόγο να επιδιώξει μία ομοιογενή, συλλογική βαλκανική παρουσία στο πλαίσιο της Ευρ. Ένωσης. Η ελληνική παρουσία στις πρώην κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων έχει κάνει στην τελευταία εικοσαετία τα απαραίτητα βήματα και έχει δημιουργήσει σε αυτές ικανοποιητικά ερείσματα. Σήμερα χρειάζεται μία ελληνική πρωτοβουλία, που θα επιτρέψει την ανάπτυξη της Ελλάδος μέσα από την ανάπτυξη των Βαλκανίων.

Από το 1990 μέχρι σήμερα οι εξαγωγές της Ελλάδος στα Βαλκάνια έχουν πολλαπλασιασθεί αποδεικνύοντας ότι η Ελλάς διαθέτει στον βαλκανικό στίβο του διεθνούς εμπορίου ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Από την άλλη πλευρά, η ένταξη χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (κυρίως της Πολωνίας, της Τσεχίας και της Ουγγαρίας) στην Ευρ. Ένωση οδήγησε, λόγω της γεωγραφικής θέσης και των οικονομικών δυνατοτήτων τους, σε αύξηση του μεριδίου τους στις εισαγωγές των πλουσίων χωρών-μελών της Ευρ. Ένωσης, με συνέπεια η ανάγκη για εξασφάλιση νέου πεδίου ανάπτυξης των ελληνικών εξαγωγών σε

περιοχές που μπορούν αυτές να ευδοκιμήσουν να είναι πιο επιτακτική.

Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, τόσο λόγω επενδύσεων που θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, όσο και λόγω του αυξανόμενου τουριστικού ρεύματος προς την περιοχή, η αγοραστική δύναμη των Βαλκάνιων καταναλωτών εκτιμάται ότι θα αυξηθεί προς όφελος του ελληνικού τουρισμού και της ελληνικής βιομηχανίας, εφόσον αυτή θα καλύπτει ένα σημαντικό μέρος των αναγκών, κυρίως καταναλωτικών, της περιοχής. Η αναβάθμιση του ελληνικού ενδιαφέροντος για τη βαλκανική αγορά εκτιμάται ότι πρέπει να αποτελέσει κύριο κεφάλαιο στο πλαίσιο της προτεινόμενης ελληνικής στρατηγικής για τα Βαλκάνια.

Γεώργιος Ε. Δουδούμης
Οικονομολόγος-Συγγραφέας
gdoudoumis@yahoo.com